

«Εις μνήμην Στέλιου Μαγγανιά (1948-2010)» του Θεόδωρου Π. Ζαφειρίου

 Θεόδωρος Π. Ζαφειρίου Δημοσιεύτηκε 19 Οκτωβρίου 2025

Ο στενός μου φίλος και ποιητής Στέλιος Μαγγανιάς γεννήθηκε στην Αθήνα στις 27 Νοεμβρίου 1948. Στη λήξη του Εμφυλίου ήταν ενός έτους. Στην κήρυξη της Δικτατορίας, το 1967, 19. Εγώ τον γνώρισα στα 24 του, στα δικά μου 20, την εποχή που δεν προοιωνίζε ακόμη την πτώση της χούντας, το 1972. Λίγο αργότερα πήρε το τρένο για την Κατερίνη. Εκεί τον επισκέφτηκα μια βροχερή ημέρα του 1973. Ήταν έφεδρος ανθυπολοχαγός. Εγώ δεν είχα πάει ακόμα φαντάρος. Αυτό συνέβη τον Ιανουάριο του 1976. Εκείνος τότε ήταν ένας αξιωματικός της Ποίησης. Εγώ απλός στρατιώτης της.

Θα διακινδύνευε κανείς μια ποιητική σύγκριση οποιουδήποτε σύγχρονου ποιητή, Έλληνα ή ξένου, αδιάφορο, με τον Ρεμπό; Δεν θα θεωρείτο ανίερη για εκείνους που τοποθετούν την ποίηση δίπλα στα εικονίσματα ή αγάλματα αγίων, ακόμα και σε απαγορευμένες να απεικονιστούν ιερές μορφές; Παράδοση, παράλογη ή ανεπίτρεπτη για όσους ο λογοτεχνικός Κανόνας θεσμοθετείται αποκλειστικά και μόνο από τα κριτήρια, που θέτουν τα ίδια τα κείμενα, απομονωμένα από τη ζωή και τον βίο του δημιουργού τους. Ανόητη για το ανεξήγητο φαινόμενο του ποιητή *Μιας εποχής στην κόλαση* και των *Εκλάμψεων*, ο οποίος σιώπησε στα είκοσί του χρόνια.

Θυμάμαι τον Στέλιο, πριν ακόμη εκδώσει τη μοναδική συλλογή του, *Πάνω απ’ την πόλη* (Κέδρος, 1977), σκεπτικό έως μελαγχολίας και ζήλιας για τον Ρεμπό, αναποφάσιστο να φέρει στο φως της δημοσιότητας ό,τι στο εκθαμβωτικό σκοτάδι των μπαρ του Κολωνακίου και των Εξαρχείων ζούσε και αποτύπωνε, ακόμη και σε πακέτα τσιγάρων, όπως ο Καρούζος, δοσμένος κι εκείνος ολοκληρωτικά στην ίδια μέθη του κοκτέιλ πνεύματος και οινοπνεύματος. Αυτή η τελευταία σύγκριση φαίνεται ίσως πιο θεμιτή, αλλά ο Στέλιος Μαγγανιάς έπληττε τόσο από την εκδοτική γραφειοκρατία, που απαιτούσε εξάλλου και πρωινό ξύπνημα, ώστε μετά το πρώτο βιβλίο σταμάτησε να ασχολείται με το τύπωμα (και αποτύπωμα) της φωνής του:

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Γράφω δυο λέξεις για να περνάει η ώρα μου.
Δεν έκδωσα ποτέ μου. Πολύ τεμπέλης άλλωστε,
τυπογραφεία, δοκίμια, διορθώσεις, τυπογραφικά κλπ.
Τουρτουρίζω στην Κατερίνη
μια και τούτος ο χειμώνας στάθηκε αφύσικα βαρύς.
Να σκεφτείς περνούνε δυο και τρεις μέρες
χωρίς να κουνηθώ απ’ το κρεβάτι...
Όμως όταν έρθει το καλοκαίρι,
βάζω ένα πιο φανταχτερό ρούχο
και κατεβαίνω, σχεδόν έφηβος, στην πρωτεύουσα.

Αμέλησε ακόμα και το βιοποριστικό επάγγελμά του, τη δικηγορία. Δεν σιώπησε, ωστόσο, όπως ο Ρεμπό. Υποψιάζομαι μόνο ότι αρνήθηκε τη δόξα στηριγμένη σε ένα έργο υπολειπόμενο του μοναδικού Γάλλου ποιητή. Δεν αρνήθηκε όμως τη ζωή, όπως ο άλλος μεγάλος Έλληνας ποιητής Καρυωτάκης. Αντίθετα, τη ρούφηξε κυριολεκτικά μέχρι το πρόωρο, με τα μεμψίμοιρα μέτρα των πολλών ανθρώπων, τέλος στις 10 Ιανουαρίου 2010. Χωρίς ωστόσο να αποφύγει κι εκείνων, των πολλών ανθρώπων, την κηδεία.

Ο ποιητικός αποχαιρετισμός του Στέλιου Μαγγανιά δεν πρέπει πάντως να εξαντληθεί στη μεταθανάτια ζωή του μοναδικού του βιβλίου. Γνωρίζω ότι υπάρχει ανέκδοτο έργο και η διασωθείσα ύπαρξή του μαρτυρεί ή, τουλάχιστον, δεν αρνείται την εικαζόμενη έστω πρόθεση του ποιητή να το δημοσιεύσει. Ευχής έργο θα ήταν, λοιπόν, και η έκδοσή του στο αμέσως προσεχές μέλλον.

Ο Στέλιος Μαγγανιάς έγραφε σε ελεύθερο (ή ελευθερωμένο) στίχο. Η ποίησή του δεν στηρίζεται στα παραδοσιακά μέτρα, δεν εκβιάζει ομοιοκαταληξίες, αλλά η αισθητική της αντικατοπτρίζει τη δωρικότητα του τρόπου ομιλίας του ποιητή. Τα δικά του ποιητικά μέτρα συλλαβίζουν τον ίδιο ζυγισμένο λόγο του στις κοινωνικές και προσωπικές του συναναστροφές. Το ποιητικό του ύφος δεν έχει νοθευτεί από καμιά πεποιημένη τεχνική. Είναι το ίδιο το ύφος του ανθρώπου. Ο Μαγγανιάς είναι ένας γνήσιος ποιητής, όσο ο Καρυωτάκης. Έγραψε ποίηση ταυτισμένη με τη ζωή του. Η καθαφική επιρροή, που ικνηλατείται σε ορισμένα ποιήματά του, δεν νοθεύει, αλλά γονιμοποιεί το δικό του ταλέντο. Η ποίηση του Μαγγανιά πηγάζει από τα δικά του μετεμφυλιακά βιώματα, την ενσυναίσθηση με τους ηττημένους, αλλά και παραπλανημένους ανθρώπους μιας ουτοπίας, από την οποία άλλοι βγαίνουν ενδίδοντας στον πολιτικό και κοινωνικό κυνισμό και άλλοι εγκλωβισμένοι στην υπαρξιακή αγωνία. Η απαισιοδοξία των ανθρώπων της δεύτερης κατηγορίας είναι αναπόφευκτη. Είναι οι σύντροφοι του Μαγγανιά, που πάλεψαν, που αρρώστησαν, που εγκατέλειψαν, που γέρασαν ήδη στα νιάτα τους και έρχονται με ήρεμη, σιγανή, μελετημένη φωνή στις στροφές κάθε ποιήματός του, πέρα από τα ξεπερασμένα σχήματα, που έχασαν την πρωτοτυπία, ξέπεσαν στο τετριμμένο, την πλήξη, την αδιαφορία. Αυτά, που πολέμησε ο Στέλιος Μαγγανιάς, εν πλήρει συνειδήσει και τελικά εις βάρος του βιολογικού εαυτού του. Στην πραγματικότητα, όμως, είχε πολύ πριν από τον βιολογικό του θάνατο εγκατασταθεί και παρατηρούσε τον καρυωτακικό Πόνο των ανθρώπων και των πραγμάτων με τη στωικότητα του φεγγαριού. Αυτή, που τόσο εύστοχα, νομίζω, απεικονίζεται και στο εξώφυλλο του βιβλίου του.

Ο ποιητικός αποχαιρετισμός του δεν πρέπει να εξαντληθεί στη μεταθανάτια ζωή του μοναδικού του βιβλίου.

Ξανάνοιξα το βιβλίο του Στέλιου δεκαπέντε χρόνια μετά τον θάνατό του, σαράντα οκτώ από την έκδοσή του, πενήντα τρία τουλάχιστον από τη γραφή των ποιημάτων. Έτσι, ξανασυνάντησα τον φίλο μου, που έζησα από το 1972 μέχρι το 2010. Τριάντα οκτώ χρόνια, αν και όχι συναπτά.

Δικτατορία: Είναι η εποχή του «Τραίνου για την Κατερίνη». Της «Κατάστασης Πολιορκίας» του Μίκη Θεοδωράκη και της Μαρίνας (Ρένας Χατζηδάκη). Μεταπολίτευση. Η φιλία με τον Μάνο Χατζιδάκι, τα ξενύχτια στον «Μαγεμένο Αυλό» με τον Χατζιδάκι δίκην Σωκράτη παρέα με τους νεαρούς μαθητές του. Μια νύχτα του 1977. Ο Μαγγανιάς 29 ετών. Εγώ 25. Πιωμένοι και οι δύο. Ο Χατζιδάκις 52, νηφάλιος, να διηγείται με χιούμορ περιστατικά από τον κύκλο των καλλιτεχνών, που συνεργαζόταν. Ένας από αυτούς υπήρξε και ο Στέλιος Μαγγανιάς, ως νομικός σύμβουλος στην αλησμόνητη εκπομπή του Τρίτου Προγράμματος υπό τη Διεύθυνση του Μάνου Χατζιδάκι.

Μπορεί ένα μοναδικό ποιητικό βιβλίο να υποστηρίξει την ιδιότητα του ποιητή; Νομίζω ναι, υπό δύο (διαζευκτικώς) προϋποθέσεις. Είτε είναι ο Ρεμπό. Είτε η υπόλοιπη ζωή του είναι η βιωματική συνέχεια της ίδιας υψηλής ποιότητας με την καταγεγραμμένη ποίησή του. Ποίηση σαν το σπάνιο αλκοόλ, που κατανάλωσε ο Στέλιος μέχρι τελευταίας ρανίδος, ωστόσο εξακολουθεί και σήμερα, και στο μέλλον, πιστεύω, να αναβλύζει. Κάποτε, και να ξεχειλίζει.

Κι οι πετρωμένες «Μνήμες» του, σαν τα σφερικά αγάλματα (να) *σε κυνηγούν, πώς δεν το βλέπεις;* Μ’ αυτά τα λόγια του Σεφέρη, έστω και ως καθυστερημένο μότο, ας δούμε το ποιήμά του:

ΜΝΗΜΕΣ

Καλύτερα έτσι. Δίχως λέξη. Με κρατημένη την αναπνοή,
Τα χέρια ακίνητα, ριγμένα καθίδρα στις τσέπες.
Με την ψυχή ασάλευτη, σταματημένη, έναν πόντο
από το λαρύγγι.
Να ροβολούν τριγύρω σύννεφα
σε κάτι κρύες ακρογιαλιές και πεθαμένες,
Να φεύγουν γρήγορα με σηκωμένους τους γιακάδες
ξένοι και αδιάφοροι διαβάτες,
σε δρόμους που δε βγάζουν πουθενά.
Καλύτερα έτσι.

Και συ να στέκεις τρέμοντας
στη ρίζα εκείνου του βουνού, που ανεξήγητα
κάποιο φθινόπωρο, άρχισε να καπνίζει δίχως τέλος.
Να στέκεις έτσι, δίχως δάκρυ,
με καρφωμένη τη ματιά, σ’ ένα σημείο της χαράδρας
δύο βήματα, σ’ ένα σημείο του γκρεμού
μετέωρος, αμφισβητώντας τον ήλιο και τη μέρα.